

Surma, T., Vanhees, C., Wils, M., Nijlunsing, J., Crato, N., Hattie, J., Muijs, D., Rata, E., Wiliam, D., & Kirschner, P. (2025). *Developing Curriculum for Deep Thinking: The Knowledge Revival*. Springer.

V současné době jsme svědky vrcholící diskuse týkající se revize Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVP). Zdá se, že více i méně odborná komunita má (svůj) jasný názor na probíhající proces i komunikaci. Přestože postoje a názory se mohou lišit, odborníci by se měli shodnout na tom, že jakékoliv změny v rámci vzdělávání i vzdělávací soustavy by měly být opřeny o evidence-based poznatky a výzkumná šetření, komunikovaná se všemi aktéry. A dále je nezbytné poskytnout podporu školám a vyučujícím, kteří budou tvořit školní vzdělávací programy.

Právě v této důležité době vychází kniha, jejíž obsah by mohl (a dle našeho názoru i měl) významným způsobem podpořit směřování úvah o procesu změny RVP. Představený koncept obsahově bohatého kurikula, které podporuje rozvoj dovedností, se může stát i užitečnou příručkou pro vyučující a školu při práci „s“ kurikulem a „na“ kurikulu.

Za předkládanou knihou *Developing Curriculum for Deep Thinking. The Knowledge Revival* stojí mezinárodní a mezioborový tým deseti odborníků z různých oblastí vzdělávání, kteří přispěli k výzkumu a praxi v pedagogice,

kognitivní psychologii a didaktice včetně tvorby kurikula. Mezi těmito osobnostmi jsou i v našem prostředí známé pedagogické autority John Hattie, Dylan Wiliam a Paul A. Kirschner.

Kniha, která je dostupná v plném znění v režimu open access, se zabývá klíčovou otázkou, jakým způsobem lze do vzdělávacího systému integrovat znalostní kurikulum jako základ pro rozvoj komplexních kognitivních dovedností a občanských kompetencí.

Autoři zdůrazňují potřebu postupného a hierarchicky organizovaného předávání znalostí, přičemž argumentují, že tento přístup podporuje rovnost šancí a demokratické hodnoty.

Kniha je rozdělena do čtyř kapitol:

1. Úvod – shrnuje hlavní myšlenky a argumenty, proč současné vzdělávací přístupy zaměřené na generické dovednosti selhávají;
2. Důležitost znalostí – zkoumá roli znalostí z perspektivy učení, demokracie a sociologie;
3. Znalosti a kurikulum – představuje rámec pro tvorbu kurikula bohatého na znalosti;
4. Závěry – nabízí doporučení pro praxi.

V následujících řádcích nastíníme nejdůležitější poznatky z jednotlivých kapitol.

ÚVOD

V posledních desetiletích jsme byli svědky trendů ve vzdělávání, které kladly důraz na generické dovednosti, jako jsou schopnost řešit problémy, kritické myšlení nebo spolupráce. Tento „obrat ke kompetencím“, jak jej někteří teoretici nazývají, však podle autorů knihy často opomíjel význam specifických znalostí jako nezbytného základu pro tyto dovednosti. Kritici těchto přístupů, mezi něž patří sociální realisté nebo odborníci na kognitivní psychologii, upozorňují na snížení důrazu na obsah v kurikulu a na empirické důkazy ukazující na klesající úroveň čtenářské gramotnosti, matematiky a přírodních věd v mnoha zemích OECD.

Autoři zároveň reagují na rostoucí konsenzus v odborných kruzích, že kvalitní kurikulum musí být bohaté na znalosti. Zdůrazňují, že hluboké porozumění a rozvoj komplexních kognitivních dovedností nejsou možné bez solidní základny v podobě odborně specifického a na obsah orientovaného vzdělávání.

Knihla proto nabízí alternativní přístup: **návrat k vědomostnímu kurikulu**, které propojuje výuku znalostí s rozvojem schopností hlubokého myšlení. Tento přístup je podložen nejnovějšími výzkumy z kognitivní psychologie, sociologie a pedagogiky, přičemž autoři zároveň nabízejí konkrétní příklady jeho aplikace v praxi.

Úvod tak představuje nejen teoretický rámec, ale i základní otázky, které kniha řeší:

- Proč současné přístupy založené na generických dovednostech selhávají?

- Jak lze znalostní kurikulum navrhnout tak, aby přispělo k rovnosti ve vzdělávání?
- Jaký je vztah mezi znalostmi a komplexními kognitivními dovednostmi, jako je kritické myšlení a řešení problémů?

Autoři tak hned na začátku čtenáře uvádějí do širší diskuse o významu znalostí pro moderní vzdělávací systémy, čímž připravují půdu pro detailní rozpracování argumentů v dalších kapitolách.

DŮLEŽITOST ZNALOSTÍ

Kapitola začíná prohlášením, že chceme, aby žactvo bylo schopno kriticky myslet, číst s porozuměním, řešit problémy, spolupracovat a pracovat s náročnými komplexními kognitivními úkoly. Tento cíl však není jednoduché splnit. Jak autoři zdůrazňují, pouhé zařazení těchto dovedností do kurikula není zárukou jeho rozvoje. Pro zvládnutí složitých kognitivních dovedností, jako je kritické myšlení, řešení problémů nebo porozumění textu, jsou klíčové znalosti. Čím robustnější je báze znalostí, tím snazší je rozvíjet a uplatňovat tyto komplexní dovednosti, což je jedním z hlavních cílů učitelů. Pouhé znalosti však nestačí ke zlepšení učení – je nutné, aby byly aktivovány, relevantní a v souladu s daným kontextem.

Důležitost znalostí je vědecky obhájena za pomoci informačně procesní teorie učení, především vztahem pracovní a dlouhodobé paměti. Znalosti uložené v dlouhodobé paměti umožňují efektivnější využití pracovní paměti, která je omezená jak kapacitou, tak časem. Tento

vztah je klíčový při vykonávání komplexních kognitivních úkolů, jako je kritické myšlení nebo řešení problémů.

Autoři představují koncept tzv. *chun-kingu* (shlukování), což je proces spojování menších prvků do větších celků na základě již existujících znalostí. To vysvětluje, proč odborníci zvládají složité úkoly efektivněji než začátečníci: díky svým bohatým znalostem mohou novou informaci rychle zařadit do existujících schémat a uvolnit kapacitu pracovní paměti.

Znalosti hrají klíčovou roli i z hlediska **sociální rovnosti**. Autoři argumentují, že kurikulum bohaté na znalosti pomáhá snižovat nerovnosti tím, že poskytuje sdílený základ všem žákům bez ohledu na jejich sociální nebo kulturní zázemí, což vede k lepšímu porozumění komplexním společenským jevům a k zapojení se do veřejného života.

Kritizována je zde také orientace na generické dovednosti, které často vedou k „ztrátě obsahu“ v kurikulu. Podle autorů je tento trend ovlivněn neoliberalismem, jenž upřednostňuje flexibilitu pracovních dovedností před pevnými znalostmi. Tento přístup však podle výzkumů vede k prohlubování nerovností, protože žáci s vyšší úrovní kulturního kapitálu mají při osvojování generických dovedností výhodu.

Na význam sdílených znalostí můžeme poukázat i z perspektivy zachování moderní demokratické společnosti. Bez společného rámce znalostí je obtížné porozumět komplexním veřejným diskusím a aktivně se účastnit demokratických procesů. Autoři čerpají z myšlenek E. D.

Hirsche, který tvrdí, že sdílené znalosti zajišťují rovnost příležitostí a brání fragmentaci společnosti.

ZNALOSTI A KURIKULUM

Tato kapitola se zabývá kurikulem, které autoři chápou jako „plánování učení v průběhu času“ (s. 82). Je zkoumána role kurikula jako nositele znalostí a autoři nabízejí rámec, jak vytvořit kurikulum, které je bohaté na obsah a zároveň podporuje hluboké myšlení a porozumění.

Kurikulum není pouze seznamem témat nebo dovedností, které mají být vyučovány, ale komplexním rámcem, který určuje, jakým způsobem se znalosti předávají a strukturovaně rozvíjejí. Dobře navržené kurikulum musí mít jasné cíle a musí být založeno na hierarchicky uspořádaných znalostech, které staví na předchozím učení žáků a žákyň. Z toho jasně vychází, že kvalitní kurikulum stojí na počátku kvalitního vzdělávání.

Jedním z hlavních bodů kapitoly je metafora kurikula jako kyvadla, které se v průběhu času pohybuje mezi dvěma extrémny:

- **Důraz na obsah** (*knowledge-rich curriculum*) se zaměřuje na předávání strukturovaných znalostí a hierarchii témat. Tento přístup podporuje rovnost tím, že všichni žáci získávají sdílený rámec základních znalostí.
- **Důraz na dovednosti** (*skills-based curriculum*) klade důraz na rozvoj generických dovedností, jako je řešení problémů, kritické myšlení nebo spolupráce, často na úkor specifického obsahu.

Autoři kritizují převažující trend směřující k dovednostně orientovanému kurikulu, který podle nich oslabil důraz na znalosti. Argumentují, že optimální přístup spočívá v nalezení rovnováhy mezi těmito dvěma přístupy – vytvoření obsahově bohatého kurikula, které podporuje rozvoj dovedností.

V následující části kapitoly autoři popisují dva přístupy k tvorbě kurikula podle teorie Younga a Mullera (2010).¹ *Kurikulum Future 1* představuje tradiční přístup, kde jsou znalosti vnímány jako pevné, neměnné a založené na tradici. Tento model se zaměřuje na organizaci obsahu do klasických předmětů a vychází z historických základů formálního vzdělávání 19. a počátku 20. století. V extrémní podobě je tento přístup vnímán jako rigidní soupis znalostí k nauce. *Kurikulum Future 2* naproti tomu reflektuje moderní společenské změny, staví na radikálním konstruktivismu, zaměřuje se na žáka a preferuje výukové výstupy nad samotným obsahem. Tento model však může oslabovat roli znalostí při dalším učení a rozvoji komplexních dovedností.

Autoři knihy navrhují pojetí znalostního kurikula (*knowledge-rich curriculum*). Tato koncepce kurikula představuje „přiměřenou pozici“ (abychom s vaničkou nevytili i dítě) mezi tradičním znalostním kurikulem (*Future 1*) a radikálně konstruktivistickým kurikulem (*Future 2*). Autoři upozorňují, že „opětovné uznání

významu znalostí neznamená obhajování kurikula *Future 1*, protože obě mají své problémy. Přesto [...] historický posun od kurikula *Future 1* k *Future 2* zahrnoval eliminaci jak negativních, tak pozitivních prvků *Future 1*, a proto je třeba při návratu ke znalostem vzít v úvahu ponaučení z tohoto kyvadlového pohybu“ (s. 45), což ale neznamená, že se vyberou některé znalosti a eklektickým způsobem se přidá několik důležitých dovedností odjinud (s. 46).

Pro praxi je užitečná zejména argumentace týkající se **vertikální koherence kurikula**, která zajišťuje smysluplnost učení z pohledu žáka (učitelé vycházejí z toho, co už žáci znají, a systematicky na to navazují), pomáhá identifikovat a vyplnit mezery ve znalostech, které by mohly žáky brzdít v jejich pokroku (což je příspěvek k individualizaci), a když žáci vidí souvislosti mezi tím, co se učí nyní, a tím, co se učili dříve, posiluje to jejich motivaci a pocit, že jejich vzdělávání má smysl a směr.

Autoři rovněž poukazují na význam tzv. **velkých myšlenek**. Jde o ústřední principy, témata nebo otázky, které propojují různé části učiva a pomáhají žákům pochopit širší souvislosti. Když je kurikulum organizováno kolem velkých myšlenek, je výuka soustředěna na hluboké porozumění klíčovému principům, místo aby se omezovala na izolovaná fakta. Velké myšlenky také poskytují učitelům jasný rámec pro plánování a pomáhají rozhod-

¹ Young, M., & Muller, J. (2010). Three educational scenarios for the future: Lessons from the sociology of knowledge. *European Journal of Education*, 45(1), 11–27.

nout, které aktivity, otázky či materiály jsou nejdůležitější pro dosažení vzdělávacích cílů.

Pro lepší pochopení jsou k dispozici pasáže věnované výběru obsahu, které si lze představit jako vhodnou pomůcku při vytváření „nového“ školního vzdělávacího programu (v reakci na revizi RVP) či při úpravách existujícího školního vzdělávacího programu.

ZÁVĚRY

Závěrečná kapitola zdůrazňuje, že znalostní kurikulum není v rozporu s rozvojem dovedností – naopak, představuje základ, bez kterého nelze komplexní dovednosti, jako je kritické myšlení nebo řešení problémů, efektivně rozvíjet. Autoři navrhuje, aby kurikulum bylo postaveno na hierarchickém uspořádání znalostí, propojení předmětů a jasně definovaných cílech, což vytvoří pevný základ pro další učení i praktické uplatnění žáků a žákyň.

Závěrečná kapitola knihy shrnuje hlavní argumenty autorů a přináší konkrétní doporučení, jak znalostní kurikulum implementovat do praxe. Autoři zdůrazňují, že současné vzdělávací systémy čelí výzvě nalézt rovnováhu mezi dovednostmi a znalostmi, přičemž znalosti musí být základem, na kterém se dovednosti rozvíjejí.

ZÁVĚR RECENZE

Kniha neopomíná ani společensko-politické souvislosti a vysvětluje, že tvorba kurikula je s těmito oblastmi velmi

propojená a může je ovlivňovat. To můžeme ilustrovat následujícím úryvkem: „Nebezpečí však spočívá ve skutečnosti, že kurikulum se může stát hřištěm politického fotbalu, do kterého vládní úředníci a další zainteresované strany ve vzdělávání neustále přidávají své vlastní oblíbené prvky, včetně všech společenských problémů, které by vzdělávání mělo vyřešit, ale není schopno.“ (s. 76). Tato okolnost může být čistě otázkou politickou, ale také třeba „jen“ preferencí určité teorie či přístupu ze strany orgánů, které o kurikulum rozhodují (a jak píše autoři, kurikulum je „o“ rozhodování).

Dalším důležitým aspektem je širší učební cíle, opět necháme promluvit autory: „Čím širší jsou standardy, tím rozmanitější jsou výklady, což proměňuje vzdělávání pro žáky a rodiče v loterii o hloubku a šíři znalostí a dovedností poskytovaných na různých školách. Z demokratické a sociální perspektivy lze dokonce tvrdit, že příliš široce formulované učební cíle ohrožují sdílenou a koherentní znalostní základnu, což přináší možnost zvyšování znalostní nerovnosti a nejvíce škodí znevýhodněným žákům.“ (s. 60).

V neposlední řadě je podle autorů nutné si uvědomit, že kurikulum ovlivňuje profesní vzdělávání budoucích vyučujících a vyučujících, kteří pracují na školách. Kurikulum totiž ovlivňuje to, co by se budoucí učitelé a učitelky měli učit v přípravném vzdělávání.

Domníváme se, že tato kniha by neměla uniknout pozornosti žádného odborníka v oblasti vzdělávání. Autoři nepřed-

kládají politické proklamace, ale nabízejí pečlivě vedenou odbornou argumentaci, podloženou solidními výzkumy a praktickými příklady. Možná právě proto by si ji měli přečíst i ti, kdo ovlivňují vzdělávací

politiku. Kniha představuje důležitý příspěvek do odborné diskuse o budoucnosti kurikula a vzdělávání obecně. Přejme si, aby podobné diskuse probíhaly v podobně kultivované a věcně podložené rovině.

Ing. Karolína Duschinská, Ph.D.

*Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, katedra pedagogiky;
e-mail: karolina.duschinska@pedf.cuni.cz*

PhDr. Radka High, Ph.D.

*Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, katedra psychologie;
e-mail: radka.high@pedf.cuni.cz*

Mgr. Petr Mácha

*Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, katedra pedagogiky;
e-mail: petr.macha@pedf.cuni.cz*